

«Τόποι-Μνημεία-Μουσεία για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»

Εβραϊκό Μουσείο

Γραπτές μαρτυρίες

Ενότητα μουσείου: Η καθημερινή ζωή των Εβραίων: επαγγέλματα, δραστηριότητες, οργανώσεις

Συνήθως ο παππούς καθόταν έξω, πάνω στο σκαμνάκι του. Το μπαστούνι του ήταν ακουμπισμένο στον τοίχο και γύρω μαζεύονταν πολλά παιδιά. Σε κάθε παιδί μοίραζε από ένα κέρμα και τα έστελνε να αγοράσουν καραμέλες. Τότε εγώ θύμωνα από ζήλια. Εγώ είμαι ο εγγονός του, σκεφτόμουν, γιατί δεν δείχνει σε μένα την προτίμησή του; Το δικό μου δώρο όμως ήταν πολύ καλύτερο από το δικό τους. Ο παππούς με αγκάλιαζε από τη μέση, με τραβούσε κοντά του και μου έλεγε:

«Όταν εγώ γεννήθηκα η Ελλάδα ανήκε στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Γι' αυτό εγώ ξέρω τούρκικα, και ο πατέρας μου μιλάει τούρκικα. Οι Τούρκοι ήταν καλοί με τους Εβραίους, ιδίως όταν παραχώρησαν άσυλο στους πρόσφυγες από την Ισπανία. Τον 15ο και τον 16ο αιώνα έφθασαν στη Θεσσαλονίκη οι Εβραίοι της Ισπανίας και δημιούργησαν τη σπουδαιότερη κοινότητα των Βαλκανίων. Η οικογένειά μας, Τζακίτο, κατάγεται από την Καταλανία της Ισπανίας. Κάθε κύμα μεταναστών που έφθανε από την Ισπανία, έχτιζε τη δική του συναγωγή. Για να μην αποκαλύψουν την ταυτότητα της συναγωγής τους, επειδή είχαν συνηθίσει να ζουν κρυφά, έδιναν στις συναγωγές ονομασίες με κωδικά ψευδώνυμα. Η οικογένειά μας ανήκε στη συναγωγή που ονομαζόταν «Φίγκο Λόκο», δηλαδή «τρελό σύκο». Οι Εβραίοι από την Ισπανία γνώριζαν τέχνες που ήταν ακόμη άγνωστες στην τουρκική αυτοκρατορία. Διακρίθηκαν στην κατασκευή κοσμημάτων, τη μεταξουργία, την εβραϊκή τυπογραφία, τις βαφές υφασμάτων και γνώρισαν ξεχωριστή επιτυχία στο εμπόριο. Οι Εβραίοι συνέβαλαν στην οικονομική ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης και η πόλη έγινε σπουδαίο εμπορικό κέντρο που συνδεόταν με όλα τα κέντρα της Ευρώπης».

[...] Από τον παππού έμαθα πως οι πρόγονοί μας, οι θεμελιωτές της οικογένειάς μας ήταν δύο αδέρφια που ήλθαν στην Ελλάδα από την Ισπανία στα τέλη του 16ου αιώνα. Οι δύο αδελφοί Χανταλί ήταν ο ένας οινοποιός, ο δε άλλος μνηματοποιός. Εμείς ήμασταν απόγονοι του μνηματοποιού. Ο παππούς ακολούθησε την πατρογονική τέχνη· ήταν εργολάβος νεκροταφείων.

Από τον παππού έμαθα επίσης πως το μοναδικό λιμάνι στον κόσμο που είχε αργία από την αρχή μέχρι το τέλος του Σαββάτου ήταν το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Ήταν το δεύτερο σε μέγεθος λιμάνι, μετά την Κωνσταντινούπολη, σε όλη την αυτοκρατορία, και κάθε καπετάνιος τον 19ο αιώνα ήξερε πως το Σάββατο θα άραζε έξω από το λιμάνι, αφού οι περισσότεροι εργάτες, αχθοφόροι και τελωνειακοί ήταν Εβραίοι. [...] Ο

πατέρας Σολομώ εμπορευόταν οικοδομικά υλικά: «Ζακκάι και Σια» ήταν η ονομασία της επιχείρησης και ήταν ιδιοκτήτες μιας από τις μεγαλύτερες μάντρες με οικοδομικά υλικά σε όλη την πόλη, στην Τσιμισκή 36. Καθώς φαίνεται, από όλα τα αδέρφια του, ήταν ο πιο πετυχημένος οικονομικά και απέκτησε περιουσία. Ενώ τα άλλα μέλη της οικογένειάς μας, τόσο από τη μεριά του πατέρα όσο και από τη μεριά της μητέρας, κατοικούσαν σε εβραϊκές γειτονιές, εμείς μέναμε σε ακριβή περιοχή όπου ζούσαν λίγοι Εβραίοι. Παρά την οικονομική του άνεση, ο πατέρας ποτέ δεν ήταν υπερόπτης. Οι επισκέψεις στο θείο μου ήταν για μένα ιδιαίτερα ευχάριστες στιγμές. Οι συγγενείς μου από την οικογένεια της μητέρας μου, καλοί Εβραίοι, ζούσαν απλοϊκά και ευτυχισμένα. Μου άρεσε πολύ να βρίσκομαι στην αυλή του σπιτιού τους με τις κόττες, τα άλογα, τις μυρωδιές από τη φασολάδα που ετοιμάζαν για το Σάββατο.

Είχα πέντε αδέρφια και αδελφές μεγαλύτερα από μένα. Σαν μικρότερος απολάμβανα κάποια προνόμια που με κανένα τρόπο δεν απεμπολούσα. Ο μεγάλος μου αδελφός, Γεουντά, ήταν υπάλληλος γραφείου· ο άλλος μου αδελφός, Σαμουέλ, εργαζόταν με τον πατέρα στην επιχείρηση. Οι αδελφές μου Πέρλα, Λουτσία και Ίντα, περνούσαν τις ελεύθερες ώρες μετά το σχολείο συντροφιά με τη μητέρα και τον παππού, πιστές στην παράδοση που λέει: «η τιμή της βασιλοπούλας είναι μέσα στο σπίτι». Κάθε μια είχε ένα δικό τους μπαούλο προίκας, που λεγόταν «φουρσάλ» και εκεί έκρυβε τα πράγματα που τους αγόραζαν. Και οι τρεις τους προσπαθούσαν να γεμίσουν τα μπαούλα τους με όλα τα καλά, για να είναι έτοιμες για την ευτυχισμένη ημέρα. Μόνο η μεγάλη αδελφή μου, η Πέρλα, αξιώθηκε να παντρευτεί· δεν έζησε όμως πολύ παντρεμένη. Και το μπαούλο με τα προικιά έπαψε να έχει αξία.

Χανταλί, Ιάκωβος (1995). Από το Λευκό Πύργο στις πύλες του Άουσβιτς. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 17-20.